O‘ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTGA O‘TISHNING USTUVOR YO‘NALISHLARI VA BARQAROR RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПЕРЕХОДА К «ЗЕЛЁНОЙ» ЭКОНОМИКЕ В УЗБЕКИСТАНЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

PRIORITY DIRECTIONS FOR THE TRANSITION TO A GREEN ECONOMY IN UZBEKISTAN AND PROSPECTS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Ochilova Sabriniso Qodir qizi

O‘zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti,

Maxsus fakulteti 3-bosqich talabasi

E-mail: sabrinisoochilova58@gmail.com

Ilmiy rahbar: i.f.d., prof. Shadmanov Erkin Sherkulovich

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekistonda “yashil” iqtisodiyotga o‘tishning ustuvor yo‘nalishlari statistik ma’lumotlar va rasmiy ko‘rsatkichlar asosida iqtisodiy tahlil qilinadi. Institutsional-huquqiy islohotlar, energetika sektoridagi tarkibiy o‘zgarishlar, qayta tiklanuvchi energiya manbalarining dinamikasi, “yashil” moliyalashtirish hajmi va makroiqtisodiy natijalar jadval ko‘rinishida keltirilgan raqamlar orqali yoritiladi. Tadqiqotda 2022–2026-yillar davridagi rasmiy statistik ma’lumotlar qiyosiy tahlil qilinib, “yashil” transformatsiyaning YaIM o‘sishi, energiya xavfsizligi va ekologik barqarorlikka ta’siri baholanadi. Maqola yakunida institutsional, moliyaviy, texnologik va ilmiy-ta’lim yo‘nalishlari bo‘yicha aniq takliflar tizimi ishlab chiqilgan.

Аннотация. В данной статье приоритетные направления перехода Узбекистана к «зелёной» экономике анализируются с экономической точки зрения на основе статистических данных и официальных показателей. Освещаются институционально-правовые реформы, структурные изменения в энергетическом секторе, динамика возобновляемых источников энергии,

объёмы «зелёного» финансирования и макроэкономические результаты, представленные в табличной форме. В исследовании проведён сравнительный анализ официальных статистических данных за 2022–2026 годы, оценено влияние «зелёной» трансформации на рост ВВП, энергетическую безопасность и экологическую устойчивость. В заключение статьи разработана система конкретных предложений по институциональным, финансовым, технологическим и научно-образовательным направлениям.

Abstract. This article provides an economic analysis of the priority directions of Uzbekistan's transition to a green economy, based on statistical data and official indicators. It covers institutional and legal reforms, structural changes in the energy sector, the dynamics of renewable energy sources, the volume of green financing, and macroeconomic outcomes, presented in tabular form. The study offers a comparative analysis of official statistics for 2022–2026 and assesses the impact of the green transformation on GDP growth, energy security, and environmental sustainability. The article concludes with a system of concrete proposals across institutional, financial, technological, and scientific-educational directions.

Kalit so'zlar: yashil iqtisodiyot, barqaror rivojlanish, qayta tiklanuvchi energiya manbalari, energiya samaradorligi, uglerodsizlantirish, yashil moliyalashtirish, investitsiya, YaIM o'sishi, energiya xavfsizligi, iqtisodiy tahlil.

Ключевые слова: зелёная экономика, устойчивое развитие, возобновляемые источники энергии, энергоэффективность, декарбонизация, зелёное финансирование, инвестиции, рост ВВП, энергетическая безопасность, экономический анализ.

Keywords: green economy, sustainable development, renewable energy sources, energy efficiency, decarbonization, green financing, investment, GDP growth, energy security, economic analysis.

Kirish

Jahon iqtisodiyotida so'nggi o'n yillikda kuzatilayotgan strukturaviy o'zgarishlar iqlim o'zgarishi, tabiiy resurslarning cheklanganligi va energiya

bozorlaridagi beqarorlik omillari bilan chambarchas bog‘liq holda rivojlanmoqda. Ushbu sharoitda “yashil” iqtisodiyot kontseptsiyasi resurs samaradorligini oshirish, uglerod chiqindilarini kamaytirish va inklyuziv iqtisodiy o‘sishni ta’minlashning institutsional asosi sifatida shakllanmoqda.

O‘zbekiston Respublikasida “yashil” iqtisodiyotga o‘tish masalasi so‘nggi besh yilda izchil davlat siyosati darajasiga ko‘tarildi. Prezidentning 2022-yil 2-dekabrdagi PQ-436-son qarori bilan tasdiqlangan dasturda 2030-yilga qadar issiqxona gazlari chiqindilarini YaIM birligiga nisbatan 2010-yildagi darajadan 35 foizga qisqartirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalarining ishlab chiqarish quvvatini 15 GVtga oshirish va ularning ulushini elektr energiyasi ishlab chiqarishning umumiy hajmida 30 foizdan oshirish vazifalari belgilangan[1]. Bundan tashqari, mamlakat 2030-yilga qadar metan emissiyasini 2020-yilga nisbatan kamida 30 foizga kamaytirish bo‘yicha Global Methane Pledge tashabbusiga qo‘shilgan[1].

Strategik asos sifatida 2019-yil 4-oktabrda tasdiqlangan “2019–2030-yillar davrida O‘zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi” to‘rtta ustuvor yo‘nalishni — energiya samaradorligini oshirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish, iqlim o‘zgarishiga moslashish va “yashil” moliyalashtirish mexanizmlarini shakllantirishni belgilaydi[2]. 2025-yil 30-yanvardagi PF-16-son Farmon bilan “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi doirasida “Atrof-muhitni asrash va “yashil” iqtisodiyot” yili davlat dasturi qabul qilinishi ushbu yo‘nalishning institutsional jihatdan yanada mustahkamlanganini ko‘rsatadi[2].

Mavzuning dolzarbligi mamlakat makroiqtisodiy ko‘rsatkichlari bilan ham tasdiqlanadi: 2024-yilda O‘zbekiston YaIM hajmi 6,5 foizga o‘sib, 115 milliard dollarga, aholi jon boshiga esa 3093 dollarga yetdi[7]. Shu bilan birga, energiya tizimining an’anaviy yoqilg‘i turlariga yuqori bog‘liqligi saqlanib qolmoqda — 2024-yilda mamlakat Rossiya va Turkmanistondan 1,7 milliard dollarlik tabiiy gaz sotib oldi, bu 2022-yilga nisbatan 6 barobar ko‘p[6]. Ushbu holat energiya

diversifikatsiyasi va "yashil" transformatsiyaning iqtisodiy zaruriyatini yaqqol namoyon etadi.

Institutsional-huquqiy asoslar va ustuvor yo'nalishlar O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tish jarayoni ikki bosqichli me'yoriy-huquqiy baza asosida tashkil etilgan: strategik hujjat (2019–2030-yillar strategiyasi) va uni amalga oshirishga qaratilgan operativ dasturlar (PQ-436, PF-16). Quyidagi jadvalda ushbu hujjatlarda belgilangan asosiy ustuvor yo'nalishlar va ularning miqdoriy maqsadli ko'rsatkichlari umumlashtirilgan.

1-jadval.

"Yashil" iqtisodiyotga o'tishning ustuvor yo'nalishlari va 2030-yilgacha maqsadli ko'rsatkichlari[1;2]

№	Ustuvor yo'nalish	Maqsadli ko'rsatkich	Bazaviy/muddat
1	Energiya samaradorligi	Issiqxona gazi solishtirma chiqindisini 35% ga qisqartirish	2010 yil bazasida, 2030 yilgacha
2	Qayta tiklanuvchi energiya manbalari	Quvvatni 15 GVtga oshirish, ulushini 30%dan oshirish	2030 yilgacha
3	Iqlimga moslashish	Metan emissiyasini 30% kamaytirish	2020 yil bazasida, 2030 yilgacha
4	Yashil moliyalashtirish	Milliy yashil taksonomiya, yashil obligatsiyalar, subsidiyalar tizimi	2022 yildan boshlab
5	Energiya saqlash tizimlari	Umumiy quvvatni 4,5 GVtga yetkazish	2030 yilgacha

Energetika sektoridagi tarkibiy o‘zgarishlar dinamikasi Energetika Vazirligi rasmiy ma’lumotlariga ko‘ra, bugungi kunda mamlakatda jami 148 ta elektr stansiyasi faoliyat yuritib, ularning umumiy quvvati 25 797 MVtni tashkil etadi, shundan quyosh fotoelektr stansiyalari — 3930 MVt, shamol elektr stansiyalari — 1652 MVt, gidroelektr stansiyalari — 2441 MVt hissasiga to‘g‘ri keladi[3]. 2025-yilda elektr energiyasi ishlab chiqarish hajmi 86,7 mlrd kVt·soatni tashkil etib, shundan 16,8 mlrd kVt·soati (2024-yilga nisbatan 29 foizga ko‘p) qayta tiklanuvchi manbalar hissasiga to‘g‘ri kelgan[3].

Quyosh va shamol elektr stansiyalarida energiya ishlab chiqarish sur’ati ayniqsa yuqori bo‘lib, 2022-yildan 2026-yilgacha bo‘lgan davrda quyidagi dinamika kuzatildi:

2-jadval.

Quyosh va shamol elektr stansiyalarida energiya ishlab chiqarish dinamikasi (2022–2026)[3]

Yil	Ishlab chiqarilgan energiya	O‘zgarish tendensiyasi
2022	434 mln kVt·soat	Birinchi FES ishga tushirilgan yil
2023	576,9 mln kVt·soat	≈ 1,3 barobar o‘sish
2024	4,86 mlrd kVt·soat	≈ 8,4 barobar o‘sish
2025	10,5 mlrd kVt·soat	2,1 barobar o‘sish
2026 (7 oy)	7 mlrd kVt·soat	2025 yilga nisbatan 23% o‘sish, avvalgi yilga qaraganda 1 oy oldin erishilgan

2022-yilda birinchi fotoelektr stansiya ishga tushirilganidan buyon jami 23,4 mlrd kVt·soat “yashil” energiya ishlab chiqarilgan bo‘lib, bu orqali atmosferaga 13,46 million tonna zararli chiqindi chiqarilishining oldi olingan va 6,24 milliard kub metr tabiiy gaz tejalgan[4]. Qayta tiklanuvchi energiya manbalari hisobidan

elektr energiyasi ishlab chiqaruvchi obyektlarning umumiy quvvati 2026-yil holatiga 5,6 GVtga yetgan, shundan 3,93 GVti quyosh, 1,67 GVti shamol stansiyalari hissasiga to‘g‘ri keladi[4].

Makroiqtisodiy natijalar va “yashil” investitsiyalar tahlilida “Yashil” transformatsiyaning iqtisodiy samarasini baholashda makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar va investitsiya hajmlarini qiyosiy tahlil qilish muhim ahamiyatga ega. 2024-yilda O‘zbekiston YaIM hajmi 115 milliard dollarga, aholi jon boshiga YaIM esa 3093 dollarga yetgan bo‘lib, real o‘sish sur’ati 6,5 foizni tashkil etgan[7]. Rasmiy ma’lumotlarga ko‘ra, 2016–2024-yillar davomida mamlakat iqtisodiyotiga jami 155 milliard dollar investitsiya jalb qilingan, sanoat ishlab chiqarish hajmi esa 28 milliard dollardan 62 milliard dollarga yetgan[8].

3-jadval.

O‘zbekistonning asosiy makroiqtisodiy va “yashil” moliyalashtirish ko‘rsatkichlari *[7; 8; 9]*

Ko‘rsatkich	Qiymat	Davr
YaIM hajmi	115 mlrd AQSh dollari	2024 yil
YaIM real o‘sish sur’ati	6,5%	2024 yil
Aholi jon boshiga YaIM	3093 AQSh dollari	2024 yil
Jami jalb qilingan investitsiya	155 mlrd AQSh dollari	2016–2024 yillar
Davlat investitsiya jamg‘armalari orqali moliyalashtirish	YaIMning ≈10%i	2024 yil
Yagona yirik quyosh-akkumulyator loyihasi (Yaponiya JBIC)	1,45 mlrd AQSh dollari	2025 yil

Ko‘rsatkich	Qiymat	Davr
Yashil energiya stansiyalariga investitsiya (2025 yil davomida)	5 mlrd AQSh dollaridan ziyod	2025 yil

Jahon banki tahliliy hisobotiga ko‘ra, O‘zbekistonda tashkil etilgan Milliy yashil iqtisodiyot taksonomiyasi (NGET) hali qonunchilik bazasi to‘liq shakllanmagan tarmoqlar uchun yashil standart vazifasini bajarmoqda, davlat moliya institutlari esa iqtisodiyot miqyosidagi kreditlarning 70 foizini ta’minlab, “yashil” tashabbuslarni moliyalashtirishning asosiy manbai hisoblanadi[9]. Bu, energiya bozorining rekonstruksiyasi va xususiy investorlar uchun uzoq muddatli elektr energiyasi xarid qilish shartnomalarida narxning 3,5 sent/kVt·soatgacha pasayishi bilan birga, sohaning investitsion jozibadorligini oshirmoqda[6].

Iqtisodiy samaradorlik va xarajat-natija tahlilida esa “Yashil” energetikaga investitsiyalarning iqtisodiy samaradorligini baholashda import o‘rnini bosish effekti muhim ko‘rsatkich hisoblanadi. 2024-yilda tabiiy gaz importiga sarflangan 1,7 milliard dollarlik xarajat fonida, qayta tiklanuvchi manbalar hisobidan 6,24 milliard kub metr gaz tejalgani[4] amalda import xarajatlarining sezilarli qismini qoplash salohiyatiga ega ekanligini ko‘rsatadi. Bundan tashqari, O‘zbekistondan Fransiyaga eksport ko‘rsatkichi 2022-yildagi 72 million dollardan 2024-yilda 795 million dollargacha, ya’ni 11 barobar o‘sgani energetika sohasidagi islohotlar bilan bog‘liq iqtisodiy diversifikatsiyaning bilvosita natijasi sifatida baholanishi mumkin[6].

Aholi darajasida ham “yashil” energetikaning ijtimoiy-iqtisodiy samarasi kuzatilmoqda: 2025-yilda jismoniy shaxslar tomonidan tarmoqqa uzatilgan quyosh energiyasi uchun 209 milliard so‘mdan ziyod daromad olingan, bu esa energiya ishlab chiqarishning nodavlat sektorga integratsiyalashuvi tezlashayotganidan dalolat beradi[5].

Erishilgan natijalarga qaramay, "yashil" iqtisodiyotga o'tish jarayonida bir qator tizimli muammolar saqlanib qolmoqda: energiya narxlarini shakllantirishda shaffoflikning yetarli emasligi va byudjetdan subsidiyalashning davom etayotgani[6]; qayta tiklanuvchi manbalarning kunduzgi va mavsumiy o'zgaruvchanligi sababli energiya saqlash tizimlariga bo'lgan ehtiyojning ortib borishi[3]; malakali muhandis-texnik kadrlar yetishmovchiligi; hududlar kesimida "yashil" investitsiyalarning notekis taqsimlanishi hamda ekologik-statistik monitoring tizimining hali to'liq shakllanmaganligi[10; 12].

Xulosa

O'tkazilgan iqtisodiy tahlil shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tish so'nggi besh yil ichida deklarativ maqsaddan aniq miqdoriy natijalarga ega bo'lgan izchil davlat siyosatiga aylandi. 2022–2026-yillar davomida qayta tiklanuvchi energiya manbalarida ishlab chiqarilgan elektr energiyasi hajmi 434 million kVt·soatdan 10,5 milliard kVt·soatgacha, ya'ni deyarli 24 barobar o'sdi, umumiy o'rnatilgan quvvat esa 5,6 GVt darajasiga yetdi. Bu ko'rsatkichlar energetika sektoridagi tarkibiy o'zgarishlarning nafaqat ekologik, balki real iqtisodiy natija berayotganini tasdiqlaydi.

Makroiqtisodiy nuqtai nazardan, "yashil" transformatsiya YaIM o'sishi (2024-yilda 6,5%), investitsiya oqimining kengayishi (2016–2024-yillarda 155 mlrd dollar) va energiya importiga bog'liqlikning qisman kamayishi bilan uyg'unlashib bormoqda. Ayni paytda, tabiiy gazga bo'lgan yuqori talab, energiya narxlarini shakllantirishdagi shaffoflik yetishmovchiligi va byudjet subsidiyalarining davom etishi kabi omillar "yashil" iqtisodiyotning to'liq bozor mexanizmlariga asoslangan modelga o'tishini murakkablashtirmoqda.

TAKLIFLAR

1. "Yashil" iqtisodiyotga o'tish bo'yicha yagona milliy monitoring platformasini yaratish, unda energetika, sanoat va qishloq xo'jaligi tarmoqlari kesimida issiqxona gazi emissiyasi va resurs samaradorligi ko'rsatkichlarini real vaqt rejimida kuzatib borish.

2. Energiya narxlarini shakllantirish tizimida shaffoflikni oshirish va byudjet subsidiyalarini bosqichma-bosqich "yashil" tarif mexanizmlariga almashtirish orqali bozor signalarini kuchaytirish.

3. Milliy yashil iqtisodiyot taksonomiyasi asosida "yashil" obligatsiyalar bozorini kengaytirish va tijorat banklari uchun "yashil" kreditlash me'yorlarini soliq imtiyozlari bilan rag'batlantirish.

4. Kichik va o'rta biznes subyektlari uchun energiya samarali texnologiyalarga o'tishni moliyalashtiruvchi maxsus lizing va subsidiyalash dasturlarini joriy etish.

5. Quyosh va shamol energetikasining kunduzgi/mavsumiy o'zgaruvchanligini bartaraf etish maqsadida energiya saqlash tizimlarini 2030-yilgacha belgilangan 4,5 GVt maqsadidan ilgarilab rivojlantirish bo'yicha davlat-xususiy sheriklik loyihalarini kengaytirish.

6. Qishloq xo'jaligi va irrigatsiya sohasida agrovoltaika texnologiyalarini pilot loyihalar asosida joriy etish, bu orqali yer resurslaridan bir vaqtning o'zida energiya ishlab chiqarish va qishloq xo'jaligi maqsadlarida foydalanishni ta'minlash.

7. Oliy ta'lim muassasalarining iqtisodiyot yo'nalishlarida "yashil" iqtisodiyot, uglerod bozorlari va yashil moliyalashtirish bo'yicha amaliyotga yo'naltirilgan maxsus kurslarni o'quv dasturlariga kiritish.

8. Talabalar va yosh tadqiqotchilar ishtirokida "yashil" iqtisodiyot statistikasi asosida amaliy tahliliy loyihalar va ilmiy konferensiyalarni muntazam tashkil etish, natijalarni mahalliy davlat organlari bilan almashish mexanizmini yo'lga qo'yish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-dekabrdagi PQ-436-son qarori. "2030-yilgacha O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida". URL: https://lex.uz/uz/docs/-6303230

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktabrdagi Farmoni. “2019–2030-yillar davrida O‘zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi to‘g‘risida”; Prezidentining 2025-yil 30-yanvardagi PF-16-son Farmoni. URL: https://lex.uz/en/docs/-7369703

3. Energetika vazirligi rasmiy ma’lumotlari // Gazeta.uz, 2026-yil 5-yanvar. “O‘zbekistonda 2025-yilda quyosh va shamol orqali elektr energiyasi ishlab chiqarish 2 karra ko‘paydi”. URL: https://www.gazeta.uz/oz/2026/01/05/energy/

4. “O‘zbekiston 7 mlrd kVt·soat yashil energiya ishlab chiqarish marrasiga o‘tgan yilga nisbatan bir oy oldin yetdi” // Spot.uz, 2026-yil 24-iyul. URL: https://www.spot.uz/oz/2026/07/24/green-energy

5. “O‘zbekistonda yashil energiya ishlab chiqarish 10 mlrd kVt/soatdan oshdi” // Spot.uz, 2025-yil 9-dekabr; “O‘zbekistonliklar 2025-yilda quyosh elektr energiyasini sotishdan 209 mlrd so‘mdan ziyod daromad oldi” // Gazeta.uz, 2026-yil 2-fevral. URL: https://www.spot.uz/oz/2025/12/09/green-energy

6. “O‘zbekistonning yashil energetikaga o‘tishi: bu nega muhim?” // Kun.uz, 2025-yil 13-may. URL: https://kun.uz/news/2025/05/13/ozbekistonning-yashil-energetikaga-otishi-bu-nega-muhim

7. “O‘zbekiston YIMi 2024-yilda 1,45 kvadrillion so‘mga yetdi” // Gazeta.uz, 2025-yil 7-fevral. URL: https://www.gazeta.uz/oz/2025/02/07/gdp-uzbekistan/

8. “O‘zbekiston YIM hajmi 2025-yilda 130 mlrd dollardan oshishi kutilmoqda” // Gazeta.uz, 2025-yil 27-avgust. URL: https://www.gazeta.uz/oz/2025/08/27/gdp/

9. World Bank. O‘zbekistonda iqlim o‘zgarishiga qarshi kurash: davlat moliyasi va yashil investitsiyalar tahlili, 2024-yil noyabr. URL: https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021825151027166/pdf/P177108-5a739514-f8a7-48e0-82f3-4d1a03473d9e.pdf

10. Buzrukxonov S.M. O‘zbekiston Respublikasini “yashil” iqtisodiyotga o‘tish istiqbollari: muammolar va yechimlar // ResearchGate, 2023. URL: https://www.researchgate.net/publication/375940939

11. Yormonqulova N. Yashil iqtisodiyotga o‘tishning ahamiyati va O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi // Qo‘qon universiteti xabarnomasi. — 2024. — 11(11). — B. 44–47. DOI: https://doi.org/10.54613/ku.v11i11.951

12. “O‘zbekiston-2030” strategiyasi: “yashil” iqtisodiyot // Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil jurnali, 2024-yil, dekabr. URL: https://www.researchgate.net/publication/387941084